

відповідальності за вчинення того чи іншого адміністративного правопорушення уповноважуючий орган повинен врахувати всі обставини скоєного правопорушення (час, місце, спосіб вчинення правопорушення, наявність або відсутність в справі обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, тощо) і з урахуванням всіх цих обставин визначити міру відповідальності в межах санкції відповідної правової норми.

Природа принципів як основних засад, на яких ґрунтуються суспільні відносини, полягає в тому, що вони мають усталений, загальний характер і не можуть трактуватися на потребу сьогодення чи з огляду на певні вигоди, досягнення яких необхідне на цей час.

У літературі також виділяють інші принципи: забезпечення гарантій недоторканості особи, принцип охорони честі і гідності, принцип забезпечення права на захист та інші.

Ураховуючи вдосконалення правового забезпечення прав громадян, закріплення основних принципів застосування адміністративних стягнень є першим і важливим кроком для закладення підґрунтя побудови взаємовідносин між громадянами,

юридичними особами та відповідними органами управління на засадах поваги один до одного та до встановлених правовими нормами правил поведінки. Оскільки витримані в правовому дусі дії уповноважених органів сприяють не тільки правильному, своєчасному та законодавчо обґрунтованому впливу на правопорушника, а й гарантують об'єктивність вирішення справи, що, в свою чергу, сприяє підвищенню правової культури та поваги до закону та тих органів, які уповноважені забезпечувати його дотримання [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративна відповідальність. Курс лекцій / за ред. О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 567 с.
2. Даль В.И. толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Аристотель. АСТ, 1999. – 1172 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
4. Гончарук. С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. – К.: МВС України, 1995. – С. 22.
5. Тараненко С. Новий погляд на принципи захисту прав і свобод громадян у законодавстві про адміністративні проступки // Право України. – 1999. – №9. – С. 12.
6. Гришина Н.В. Соціально-правовий аспект адміністративної відповідальності: монографія / Гришина Н.В. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 152 с.

УДК 35.085

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЯК МОРАЛЬНОЇ ЯКОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Кім К. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Анотація У статті досліджуються складові професійної діяльності державного службовця; надаються визначення та основні характеристики ключових понять цієї професії; наводяться основні елементи та складові механізми оцінки професійності державного службовця.

Ключові слова: професійна діяльність, професія, професіонал, професіоналізм, компетенція, компетентність, державний службовець.

Аннотация В статье исследуются составляющие профессиональной деятельности государственного служащего; предоставляются определения и основные характеристики ключевых понятий этой профессии; приводятся основные элементы и составляющие механизма оценки профессионализма государственного служащего.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессия, профессионал, профессионализм, компетенция, компетентность, государственный служащий.

Annotation The article examines the components of the professional activities of a public servant; It provides definitions and main characteristics of the key concepts of the profession; the main elements of the components of professionalism and evaluation mechanism of the civil servant.

Key words: professional activity, occupation, professional, professionalism, competence, competence, public servant.

*«Як добре, коли у людини є можливість
обрати собі професію не через необхідність,
а прислухаючись до душевних нахилів»
Алі Аншероні*

Проблема професіоналізму в будь-якій сфері діяльності сьогодні є актуальною. Однак в сфері діяльності органів державної влади та системі державного управління ця проблема стоїть особливо

гостро, оскільки від професіоналізму їх службовців залежить функціонування головних сфер життєдіяльності будь-якого суспільства.

На сьогоднішній день, коли в Україні проводяться політико-правові та адміністративні реформи, взято стратегічний курс до Європейського Союзу,

зростають вимоги до рівня професіоналізму державних службовців, здатних глибоко аналізувати процеси, що відбуваються, бачити перспективу реформ, забезпечувати проведення в життя прийнятих управлінських рішень. Саме професіоналізм державних службовців може підвищити статус і престиж державної служби.

Відстоювання демократичних ідеалів у державі вимагає чіткого функціонування системи державного управління, що першочергово актуалізує питання професійної компетентності фахівців цієї сфери. Увага в працях відомих учених до сьогодні приділялася питанням професіоналізації кадрів державного управління (В. Авер'янов, В. Атаманчук, Ю. Ковбасюк, Т. Недашківська), підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб (В. Гошовська, Г. Кушнірова, Т. Мотренко), методичного і програмного забезпечення навчального процесу (В. Логвінова, Н. Протасова), кадрового забезпечення (Т. Кагановська), оцінки ділових і професійних якостей (В. Сороко) та ін., а у з'ясуванні сутності професійної діяльності науковці поки що однак не були.

Згідно із законом України «Про державну службу» державна служба України – публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави [1].

Професійна діяльність – це соціально значуща діяльність, виконання якої вимагає спеціальних знань, умінь і навичок, а також професійно обумовлених якостей особистості. Залежно від змісту праці (предмета, мети, засобів, способів і умов) розрізняють види професійної діяльності. Співвіднесення цих видів з вимогами, що пред'являються до людини, утворює професію.

«Професійна діяльність, заповнюючи більш, ніж 2/3 свідомого життя людини, тим самим визначає її сутність як основи розвитку самої особистості. Багатство внутрішньої структури людини багато в чому залежить від її діяльності, а професія становить основну, найбільш істотну, цілеспрямовану її частину» [2, с. 89].

Професія (фах, спеціальність, кваліфікація) як рід занять, трудової діяльності, вимагає певних знань і навичок, є джерелом існування [3, с. 826].

Професія – це рід діяльності, занять особи, яка володіє комплексом спеціальних фахових знань та практичних фахових умінь і навичок, набутих внаслідок поглибленої загальної та спеціальної фахової підготовки, а також досвіду роботи [4, с. 319].

У своїх працях Е.А. Климів наводить кілька визначень поняття «професія», але найбільш повним є таке: «Професія – це необхідна для суспільства, соціально цінна і обмежена внаслідок поділу праці сфера застосування програми фізичних і духовних сил людини, що дає їй можливість одержувати замість витраченої праці необхідні кошти для існування і розвитку» [5, с. 10].

Основні характеристики професії виділяють Н.С. Пряжников та Е.Ю. Пряжнікова. По-перше, це обмежений вид трудової діяльності внаслідок історичного поділу праці; по-друге, суспільно корисна діяльність (хоча чіткого критерію корисності

не існує, але інтуїтивно навіть прості люди прекрасно розуміють, від якого працівника більше користі, а від якого – менше); по-третє, це діяльність, що передбачає спеціальну підготовку; по-четверте, діяльність, яка виконується за певну винагороду, моральне і матеріальне, що дає людині можливість не лише задовольняти свої нагальні потреби, але і є умовою її всебічного розвитку; по-п'яте, це діяльність, що дає людині певний соціальний і суспільний статус (те, чим людина займається, справа людини, її робота – її головна «візитівка») [6, с. 67-68].

Під професією державного службовця розуміється сукупність знань, умінь, навичок, а також ділових, індивідуально-психологічних і моральних якостей людини, що дозволяють їй успішно виконувати трудові функції на певних посадах державної служби. Державний службовець повинен бути професіоналом.

Зміни, що відбуваються з особистістю в процесі підготовки, оволодіння професійною діяльністю і її самостійним виконанням, призводять до становлення особистості як фахівця і професіонала.

Професіонал – це фахівець, який опанував високий рівень професійної діяльності, свідомо, цілеспрямовано змінює і розвиває себе під час здійснення праці, здійснює свій індивідуальний творчий внесок у професію, такий, що знайшов своє індивідуальне призначення, стимулюючий у суспільстві інтерес до результатів своєї професії [7, с. 41].

Одним з основоположних принципів державної служби є принцип професіоналізму, визначений ст. 3 Закону України «Про державну службу» [1].

Професіоналізм – це глибокі знання і володіння практичними навичками в певній галузі. Державні службовці виконують посадові обов'язки на професійній основі, за що вони отримують заробітну плату з державних коштів. Державний службовець повинен мати вищу освіту за спеціальністю, що відповідає вимогам професійно-кваліфікаційної характеристики. Професіоналізм державного службовця покликаний забезпечувати стабільність державної служби, якісне виконання функцій, постійну його готовність до складних завдань, можливість поліпшення своїх професійних якостей та інше. Державний службовець має право на професійну перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування.

У сучасній науковій літературі існує чимало визначень поняття «професіоналізм».

Е.А. Климів дає таке визначення професіоналізму: «Професіоналізм ми будемо розуміти не як просто новий вищий рівень знань і результати людини в цій галузі діяльності, а як певну системну організацію свідомості, психіки людини ...» [8, с. 9-10].

У роботах А.В. Кириченко професіоналізм визначається як найвищий ступінь розвитку людини як суб'єкта пізнання, праці і спілкування. Основним критерієм рівня професіоналізму оголошується ступінь відповідних знань, умінь, навичок і психічних якостей фахівця сучасним досягненням науки і практики в цій галузі [9, с. 238].

На думку А.К. Маркової, професіоналізм людини – це не лише досягнення нею високих професійних результатів, не лише продуктивність праці, але й неодмінно наявність психологічних компонентів – внутрішнього ставлення людини до праці, стану її психічних якостей [10, с. 30].

До ознак професіоналізму відносять (Міллерсон, 1964):

1) зайнятість на основі застосування навичок, що базуються на теоретичному знанні;

2) спеціальну освіту;

3) особливу компетентність, гарантовану складеними іспитами;

4) наявність певного кодексу поведінки;

5) членство в професійній спілці;

6) високий соціальний статус;

7) високий рівень заробітної плати.

Основними рисами професіоналізму і професіонала є:

- успішне виконання посадових обов'язків;

- професія як форма життя;

- цілі, норми, умови соціального професійного середовища як головні регулятори трудової, службового і повсякденної поведінки людини;

- вироблення корпоративного особистісного типу та свого стилю діяльності.

У свідомості людей побутує думка, що для того, щоб стати професіоналом, необхідно отримати відповідну освіту, набути професійного досвіду, а також потрібне професійне середовище, що надає людині можливість сформуватися як професіоналу. Але не завжди за наявності диплома, кваліфікації, досвіду роботи, спеціальної підготовки людина стає професіоналом.

Відповідно до зазначеного, професіоналізм державних службовців означає наявність відповідних здібностей, бажання постійно вчитися і вдосконалювати свою майстерність, що необхідно для ефективного вирішення державно-управлінських завдань.

Професіоналізм державних службовців це якісно-ціннісний комплекс соціального буття службовців, першооснова ефективності державної служби, що вимагає від службовців принципово нового мислення, підвищеної персональної відповідальності за результати діяльності, від якої суттєво залежить не лише надійність, стабільність і прогресивність суспільного розвитку, але й авторитет держави [11, с. 20].

Сходження людини до професіоналізму називається професіоналізацією. Є.О. Климов, Т.В. Кудрявцев, Л.М. Мітіна, В.Д. Шадріков, О.І. Щербаков та інші дослідники розуміють під процесом професіоналізації один з напрямів розвитку особистості, у межах якого вирішується специфічний комплекс протиріч, властивих соціалізації особистості. Одним зі значимих етапів професіоналізації, за класифікацією, запропонованою Є.О. Климовим, є період професійної підготовки – стадія або фаза адепта [12, с. 198]. Ця стадія містить у собі період, коли людина вже обрала навчальний заклад або форму навчання і психологічно стала більш-менш вираженим прихильником (адептом) деякої професійної спільності. У цілому на цій стадії, як відзначає дослідник, відбувається освоєння

системи основних уявлень, що характеризують цю професійну спільність, оволодіння спеціальними знаннями, уміннями та навичками, необхідними і важливими для майбутньої професійної діяльності, для успішного «професійного старту» [13 с. 12].

Саме на цьому етапі передбачається розвиток професійно важливих особистісних якостей, їхнє структурування в систему, формування професійної придатності як системної організації суб'єкта у специфічному професійному середовищі, що проявляється у сполученні успішності навчально-професійної та трудової діяльності із задоволеністю обраним шляхом. Цей же етап професіоналізації Е.Ф. Зеєр позначає як стадію професійної підготовки, що починається з моменту вступу до навчального закладу і характеризується освоєнням нової соціальної ролі, новими взаєминами. Провідна діяльність на цій стадії позначена автором як професійно-пізнавальна, орієнтована на одержання конкретної професії [14, с. 98]. Таку ж точку зору підтримує Т.В. Кудрявцев, позначаючи у своїй класифікації період студентства як стадію професійного навчання і підготовки до професійної діяльності.

Як зазначають Л.І. Божович, Ю.Р. Вишневський, Л.Я. Рубіна, В.Т. Шапко, період навчання у вищому навчальному закладі є найбільш сензитивним періодом для розвитку і формування професійно необхідних якостей. Від змісту цього періоду залежить подальший розвиток життєвих і професійних орієнтирів, норм поведінки, звичок, установок, здібностей майбутнього фахівця.

Вітчизняні дослідники О. Оболенський, В. Сороко визначають професіоналізацію державної служби як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених соціальних інститутів, яка забезпечує формування, виявлення та розвиток особистості, надання їй допомоги у професійному самовизначенні та професійній самоідентифікації, у застосуванні та формуванні професійного досвіду. Під професійним самовизначенням розуміється вибір особою сфери діяльності, професії; під професійною самоідентифікацією – самооцінка відповідності своїх здібностей, потенційних можливостей, рис характеру вимогам певної сфери діяльності, професії, посади.

Поняття «професіоналізм державних службовців» є якісно-ціннісним комплексом поєднання глибоких різнобічних знань, умінь, професійних управлінських навичок, практичного досвіду, загальнолюдської культури, що відображає ступінь самоорганізації особи, рівень її професійної діяльності, забезпечує ефективність державної служби та сприяє зростанню її авторитету [15, с. 21].

Основними елементами та складовими механізму оцінки професійності державного службовця є такі: соціально обумовлені риси (цілеспрямованість, морально-етичні якості, ставлення до роботи, мотивації праці); ознаки кваліфікації (знання, навички, вміння та звички, отримані працівником у процесі навчання та роботи); психологічні особливості працівника (пам'ять, воля, почуття, відчуття тощо); сукупність органічних рис (тип нервової системи, темперамент, характер, емоційно-вольова сфера, здібності).

У процесі оцінки слід враховувати соціально-психологічні особливості кожного працівника, пов'язані з його вродженими якостями як особистості та набутими впродовж роботи внаслідок взаємодії з іншими членами колективу. Кожна із зазначених структур своєрідно впливає на поведінку людини та на її професійну діяльність.

Професійні та ділові якості державних службовців можуть визначатися з урахуванням таких критеріїв: особистісний (активність, комунікація, мотивація, вміння приймати правильні рішення); інтелектуальний (компетентність, аналітична складова мислення); діловий, пов'язаний з особливостями нервової системи (працездатність, стійкість до стресів).

У кожному випадку визначення цих якостей залежить від вибору місця роботи державними службовцями; ситуацій, що виникають у повсякденній роботі на тій чи іншій посаді; конфліктів; мотивації до зміни роботи; інновацій, що пов'язані зі змінами характеристик трудового середовища; змісту, форм і методів набуття відповідних знань і навичок професії державного службовця; їхніх професійно-кваліфікаційних характеристик [16].

Доходимо висновку про те, що ефективна державна служба неможлива без професіоналів. Державні службовці покликані бути професійними управлінцями, мають володіти управлінськими знаннями, вміннями, навичками і здібностями, тобто бути професіоналами своєї справи. Рівень професіоналізму державних службовців певною мірою впливає і на престиж інституту державної служби в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
2. Сейтешев А.П. Професіональна направленість личности. Теория и практика воспитания [Текст] / А.П. Сейтешев. – Алма-Ата, 1990. – 336 с.
3. Новый тлумачний словник української мови [Текст] : У 4 т. – К.: Вид-во «Аконіт», 1999. – Т. 3. – 927 с.
4. Державне управління та державна служба [Текст]: Словник-довідник / Уклад. О.Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2005. – 480 с.
5. Климов Е.А. Введение в психологию труда [Текст] / Е.А. Климов. – М., 1988. – 254 с.
6. Психология труда: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений [Текст] / Н.С. Пряжников, Е.Ю. Пряжникова. – 5-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 480 с.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма [Текст] / А.К. Маркова. – М., 1996. – 312 с.
8. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях [Текст] / Е.А. Климов. – М., 1995. – 224 с.
9. Кириченко А.В. Акмеологическое воздействие в профессиональной деятельности госслужащих (Теория, методология, технология) [Текст]: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.13 / А.В. Кириченко. – Москва, 1999. – 367 с.
10. Маркова А. К. Психология профессионализма [Текст] / А.К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание». – 1998. – 309 с.
11. Нинюк І.І. Професіоналізм державних службовців: сутність, стан та особливості формування [Текст]: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.03 / І. І. Нинюк; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2005. – 20 с.
12. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения [Текст] / Е.А. Климов. – Р.-н.-Д., 1996. – 509 с.
13. Климов Е.А. Развивающийся человек в мире профессий [Текст] / Е.А. Климов. – Обнинск: Принтер, 1993. – 56 с.
14. Зеер Э. Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога [Текст] / Э. Ф. Зеер. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1988. – 117 с.
15. Оболенський О. Професіоналізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування [Текст] / О. Оболенський, В. Сороко // Вісник державної служби України. – 2005. – № 1. – С. 20–27с.
16. Лутчин Т.М. Професіоналізм державних службовців як умова ефективної діяльності органів державної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.center.gov.ua/attachments/article/14/_державних_службовців_як_умова_ефективної_діяльності_органів_державної_влади-.doc.